

УДК 339.92

РУМЯНЦЕВ А.П.,д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Київського економічного інституту менеджменту**ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

Анотація. У статті розглянуті основні тенденції розвитку енергетичних ресурсів світової економіки. Розкрито, передусім, вплив кон'юнктурних параметрів світового нафтового та газових ринків на розвиток світового господарства.

Ключові слова: світова економіка, енергетичні ресурси, світовий ринок нафти, світовий ринок природного газу, альтернативні енергоносії.

Румянцев А.П., д.э.н., профессор, заведующий кафедры менеджмента внешнеэкономической деятельности Киевского экономического института менеджмента.

ТЕНДЕНЦИИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ РЕСУРСОВ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация. В статье рассмотрены основные тенденции развития энергетических ресурсов мировой экономики. Раскрыто, прежде всего, влияние конъюнктурных параметров мировых рынков нефти и газа на развитие мирового хозяйства.

Ключевые слова: мировая экономика, энергетические ресурсы, мировой рынок нефти, мировой рынок природного газа, альтернативные энергоносители.

Rumjantsev A.P., Ph.D professor, chief of department of management of foreign activity of Kyiv Economic Institute of Management.

THE TENDENCIES OF USING POWER RESOURCES OF WORLD ECONOMY

Abstract. In the article the main trends of development of power resources of world economy are considered. It is exposed the impact of conjuncture parameters of the global oil and gas markets on development of world economy.

Key words: world economy, power resources, world oil market, world gas markets, alternative power.

Постановка проблеми. У сучасній економіці вкрай гостро стоять питання забезпеченості енергетичною сировиною, вичерпності вуглеців, їх дорожнеча, а також непередбачуваність розвитку світового ринку енергоносіїв. Впродовж багатьох століть один вид енергетичної сировини змінював інший. Але що лежить в основі цього заміщення і за якими законами відбувається заміна сировини не було достатньо досліджено. Зокрема, не були досліджені тенденції зміни енергетичних ресурсів або, точніше, енергетичного укладу і відповідно яким чином відреагує на таку зміну світова економіка. У цьому контексті, насамперед, суттєвого значення набуває питання про те, як вплине волатильність світових цін на нафту на економічне зростання та макроекономічну стабільність тощо. Вивчення цієї проблеми відкриває значні перспективи в галузі прогнозування тенденції тривалості того чи іншого енергетичного укладу і, отже, дає можливість більш ретельного планування як економік окремих країн, так і світової економіки в цілому.

На сьогодні у світовій економіці спостерігається тенденція зміни одного енергетичного ресурсу на інший. Однак недостатня вивченість цієї проблеми не дозволяє однозначно зрозуміти, як реагувати на зміни, що відбуваються на світовому ринку енергоресурсів. Окрім того, у сучасних умовах світова економіка переживає структурну кризу, що знайшло відображення в існуванні різних поглядів на цю проблематику. Наприклад, однією з причин кризи вважається зміна нафтового укладу на газовий. Така зміна енергетичного укладу завжди супроводжується кризою, оскільки остання в даному випадку означає нижню точку енергетичної хвилі.

Втім, процеси, що відбуваються у нафтогазовому секторі, мають вплив не лише на світову енергетику у цілому, але і на докорінні зміни всієї світової економіки. Зміна обсягів видобутку та ціни нафти та газу на світовому ринку призводила до суттєвих зрушень у галузевій та територіальній структурі світового господарства. У сучасний період глобального розвитку технологічні та фінансові переваги країн-лідерів у нафтогазовому секторі дають змогу впливати на тенденції та параметри використання світових енергетичних ресурсів. Це, в свою чергу, закладає підвалини зміни темпів зростання та трансформації світової економіки.

Мета статті полягає у виокремленні сучасних тенденцій впливу інноваційного розвитку енергетичних ресурсів, у першу чергу, нафти та газу, на розвиток світової економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток світових енергоресурсів, передусім, ринків нафти та газу є актуальною темою досліджень економічної науки. Аналіз цієї проблематики має багатоаспектний характер. Загальні теоретичні засади даної проблеми розглянуті в наукових працях провідних західних економістів, таких

як, Дж.Форрестер, Дж.Сакс, Ф.Ларрен, Д.Стігліц, Е.Далфер, Дж.Кларк, М.Портер, Дж. Харвей, Ф.Хуберт, Ф.Махлуп, П.Кругман, Д.Еппл, Дж.Мід, П.Робертс та інші.

Значний вклад в розробку теоретичних та прикладних аспектів функціонування світового ринку енергоносіїв внесли дослідження таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як А.Адельманс, Г.Вільямсон, Л.В. Баб'як, О.В. Баб'як, В.Бурлака, Д.В. Бусарев, Д.Даннінг, К.Кемпбел, І.О.Кірнос, О.А.Кратт, С.Мастерс, Д.Мерфі, Н.К.Максишко, Дж.Мюельбауер, Л.Нунціат, П.Одела, П.Солберг, М.Хілі, С.С. Чеверда, О.А. Швидкий, О.Шпак та ін. Втім, не отримали належного дослідження такого конкретного питання як тенденції впливу використання енергетичних ресурсів на трансформацію світової економіки.

Основні результати дослідження. Сучасна структура світової економіки характеризується високим ступенем глобалізації, інтеграції і зростанням взаємозалежності її окремих галузей. Найбільш значущою є світова енергетика, яка все більше стає базовим сектором світового господарства, набуваючи риси глобальної системи, яка визначає не лише розвиток окремих держав, а й великих регіонів, будучи при цьому ареною зіткнення різних політичних інтересів і економічних протиріч. Світова енергетика набуває роль головного важеля у вирішенні завдань зростання національного добробуту, наповнення державних бюджетів і забезпечення геополітичних інтересів гравців-країн в окремих регіонах світу. Глобальна криза 2008 року стала каталізатором кардинальних змін на світових ринках енергетичних ресурсів. За цих умов загострилася конкуренція за ринки збуту між країнами-виробниками вуглеців. З'явилися альтернативні джерела енергії, проекти, постачальники і нові георегіональні ринки енергоресурсів [2].

Основними факторами та об'єктивними умовами розвитку глобалізації світової енергетики стали:

- значне зростання обсягів міжнародної торгівлі енергоресурсами і як наслідок зростання попиту на енергоресурси з боку як розвинених країн, так і країн, що розвиваються;
- виснаження сировинної бази традиційних вуглеців;
- все більша віддаленість регіонів видобутку нафти і газу від ринків збуту і збільшення протяжності трубопровідних маршрутів;
- зміни у сфері технологій енергозбереження, видобутку, виробництва, переробки ПЕР;
- наявність транспортних альтернатив (залізничні та морські перевезення).

Вплив глобалізації на використання такого традиційного енергетичного ресурсу як нафта знаходить свій прояв у таких тенденціях. По-перше, завдяки прискореному поширенню досягнень науково-технічного прогресу, глобалізація сприяє зниженню енергоємності сучасної економіки і таким чином діє в бік зменшення як загального споживання енергії, так і відносної частки цього дорогого енергоносія. По-друге, у період НТР, підвищуючи межі економічної доступності запасів нафти, процес глобалізації знижує гостроту проблеми виснаження її запасів, збільшує пропозицію цієї сировини за конкурентними і прийнятним для світової економіки цінами. По-третє, нафтовий шок 1970-х рр. завдяки впровадженню заходів енергозбереження в розвинених країнах, що стимулювало технологічний прогрес та посилення впливу країн ОПЕК на ціновий максимум у 1980-х рр., спричинив трансформацію світової економіки на основі поширення 5-го технологічного укладу з пріоритетним розвитком четвертинного сектору (сфери послуг), інформаційних технологій, електронної промисловості, інформаційно-комунікаційних технологій, оптоволоконної промисловості, телекомунікації, робото будування, зростання видобутку та використання газу.

Після нафтових криз 1970-х і 1980-х рр., більша частина наукової дискусії щодо впливу нафтогазового сектору на світову економіку точилась навколо питань щодо обмеження постачання, енергетичної безпеки, впливу на світовий нафтогазовий ринок з боку країн-членів ОПЕК. У 2000-х рр. обговорення тенденцій розвитку нафтогазових ресурсів у світовій науці стосувались проблеми вичерпання викопних вуглеводнів та змін клімату під дією емісії CO₂. Набула поширення та всесвітнього визнання ідея сталого розвитку. Зокрема в ЄС вже в Амстердамському договорі запроваджено пріоритет стратегії сталого розвитку ЄС, згодом цей пріоритет було відображено у Лісабонському договорі та у Стратегії «Європа 2020», прийнятій у 2010 р. [20]. Відповідно цих завдань щодо нафтогазового сектору стосується адаптація до зміни клімату, зменшення споживання енергії в транспортному секторі, перехід до безпечного і сталого низьковуглецевого розвитку на основі ресурсозбереження.

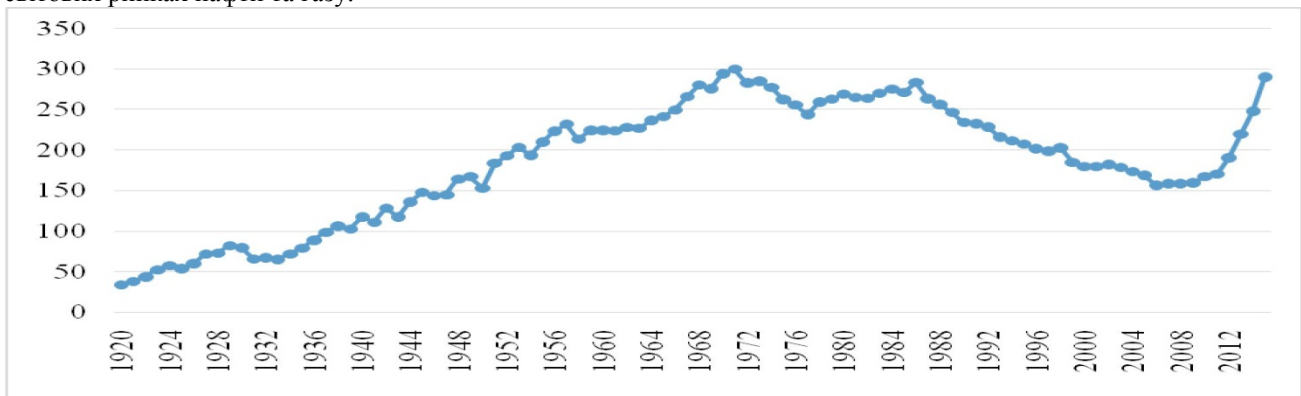
Постулат щодо обмеженості технологічно доступних запасів нафти та газу паралельно з фінансіалізацією світової економіки спричинив появу «нафтової бульбашки» у період з 2005 по 2008 рр., коли ціна нафти зростала не завдяки зміні фізичних обсягів на світовому нафтовому ринку та зростанні попиту завдяки економічному піднесенню в більшості регіонів світу, а під впливом спекулятивних дій на ринках деривативів. Оскільки в більшості світових контрактів ціна природного газу пов'язана з ціною нафти, то паралельно відбулось зростання ціни газу. Максимум ціни припав на 2008 рік [1].

Однак світова фінансово-економічна криза 2007-2008 рр. мала наслідком не лише зниження світового попиту на нафту та природний газ, але і кризу світових фінансових ринків, а у подальшому підвищення регулятивних вимог до надійності кредитно-банківських установ. Тому ціни сирової нафти, а, відповідно й природного газу, впали у 2009 р. але з поступовим відновленням світової економіки поступово знову почали зростати і з 2011 р. по 2014 тримались з невеликими коливаннями на рівні вище 100 дол. США за барель марки Brent.

Історично високі ціни на нафту та газ призвели до нової трансформації світової економіки [3]. Трансформаційні зміни світової економіки під впливом флуктуацій нафтогазового сектору стосуються наступних напрямів:

- стрімкий розвиток альтернативної енергетики (здешевлення технологій, широке комерційне застосування, підвищення енергозабезпеченості країн);
- нові форми державно-приватного партнерства;
- сланцева революція як причина зміни світових енергопотоків (поширення та комерціалізація технологій видобутку неконвенціональних нафти та газу спочатку у США, а згодом в інших країнах та регіонах світу);
- поява нових технологій зберігання та транспортування газу, що потребує нових підходів до розвитку національних та міжнародних нафто- і газотранспортних систем;
- підвищення екологічних вимог на всіх етапах технологічного ланцюга нафтогазового сектору від видобутку до постачання кінцевому споживачу [4, с.32].

Попри активний розвиток альтернативних джерел енергії провідні світові аналітичні центри і міжнародні організації прогнозують тривалу залежність від нафтогазового сектору світового економічного зростання. Висока питома вага нафтогазового сектору у світовому енергобалансі спричинила вплив на світову економіку з боку США (рис. 1), які змогли забезпечити рентабельність, за умов надлишкової пропозиції та зниження цін на світових ринках нафти та газу.

Рис. 1. Виробництво сирої нафти у США, на січень місяць з 1929 по 2012 р., тисяч барелів

Джерело: побудовано за даними [5]

Оскільки сировинні товари, якими є нафта та газ, на світовому ринку визначаються у доларах США, то зміцнення обмінного курсу долара до інших валют також є чинником зниження ціни нафти. Іншою країною, яка може вплинути на флуктуацію нафтогазового сектору є Саудівська Аравія. Однак внаслідок геополітичних причин та бажання залишити частку світового ринку навіть за умови зниження ціни Саудівська Аравія не зменшила обсяги постачання на світовий ринок нафти та газу. У той же час світовий газовий ринок демонструє уповільнення розвитку, оскільки триває висока конкуренція з дешевими джерелами енергії (у першу чергу з нафтою). Світовий ринок альтернативних джерел енергії також уповільнився завдяки втраті конкурентних цінових переваг.

Висновки. Серед тенденцій використання енергоресурсів світової економіки у якості одних із основних залишається, насамперед, мінливість, специфіка розвитку міжнародних ринків нафти та газу. Зокрема, зміни у видобутку та реалізації продуктів нафти і газу мають дуалістичний вплив на розвиток світової економіки: з одного боку, є чинником стимулювання світового економічного зростання, а з іншого, змінюють роль основних гео економічних гравців глобального розвитку. Нерівномірний розвиток нафтогазового сектору є стимулом для урядів і міжнародного співтовариства удосконалювати використання енергетичних ресурсів та стимулювати інвестиції у перспективні енергетичні проекти. При цьому, коливання світових цін на нафту та газ посилює роль країн-глобальних лідерів, які демонструють переваги технологічного прогресу та високо конкурентних засад ведення бізнесу. Разом з тим, у світовому паливно-енергетичному комплексі слід відзначити і посилення тенденції до зростання ролі нетрадиційних енергоносіїв. Саме їм у перспективі буде, безперечно, належати пріоритетне місце у забезпеченні країн світової спільноти енергоресурсами.

Список використаних джерел

1. Бурлака В. Г. Сучасні тренди науково-технологічного розвитку та їх роль у нафтовому секторі / В. Г. Бурлака // Актуальні проблеми економіки . – 2013. - № 5. - С. 54-65.
2. Швидкий О.А. Сучасні фактори розвитку світового енергетичного ринку / О.А. Швидкий // Міжнародна економічна політика. У 2 частинах. - Ч. II. -2012. - С.443-449.
3. Muelbauer J. Credit, the stock market and oil / Muelbauer J. and L. Nunziata, University of Oxford, Working paper, (2001), June.
4. Transforming global markets for clean energy products. Energy Efficient Equipment, Vehicles and Solar Photovoltaics // IEA Report for the Clean Energy Ministerial. - Paris, International Energy Agency. - 2010. - 68 p.
5. U.S.Energy Information Administration. [Електронний ресурс] -Режим доступу: <https://www.eia.gov>